

Kettős (aktív) galaxismagok

Gabányi Krisztina^{1,2,3}, Frey Sándor³, An Tao⁴, Paragi Zsolt⁵
Kun Emma¹, Gergely László Árpád¹

¹SZTE Elméleti és Kísérleti Fizikai Tanszékek, ²CSFK KTM,
³FÖMI KGO, ⁴Shanghai Astronomical Observatory, Kína, ⁵JIVE,
Hollandia

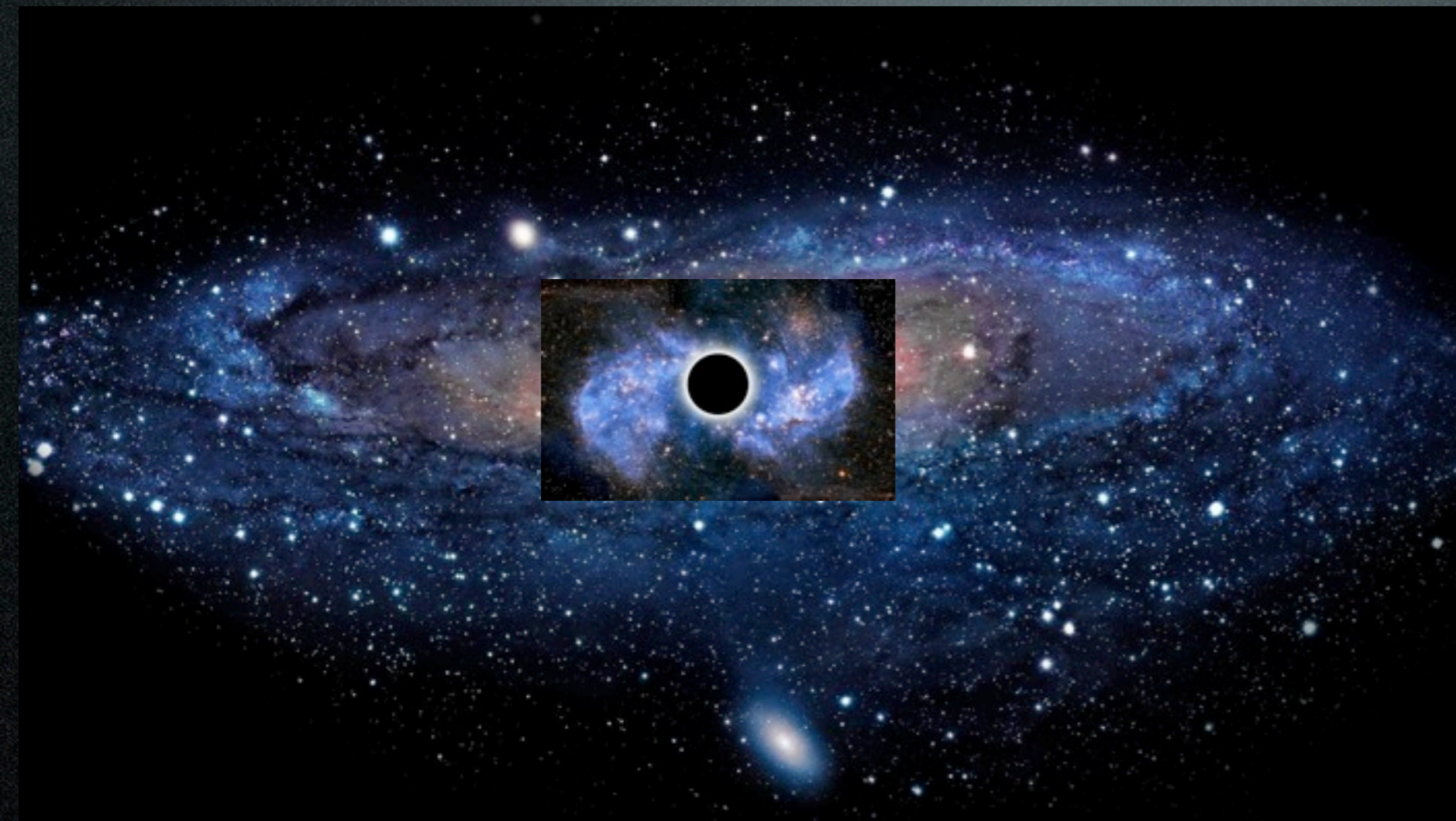
A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 Nemzeti Kiválóság Program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Galaxisok összetevői:
csillagok, por, gáz, sötét
anyag ....

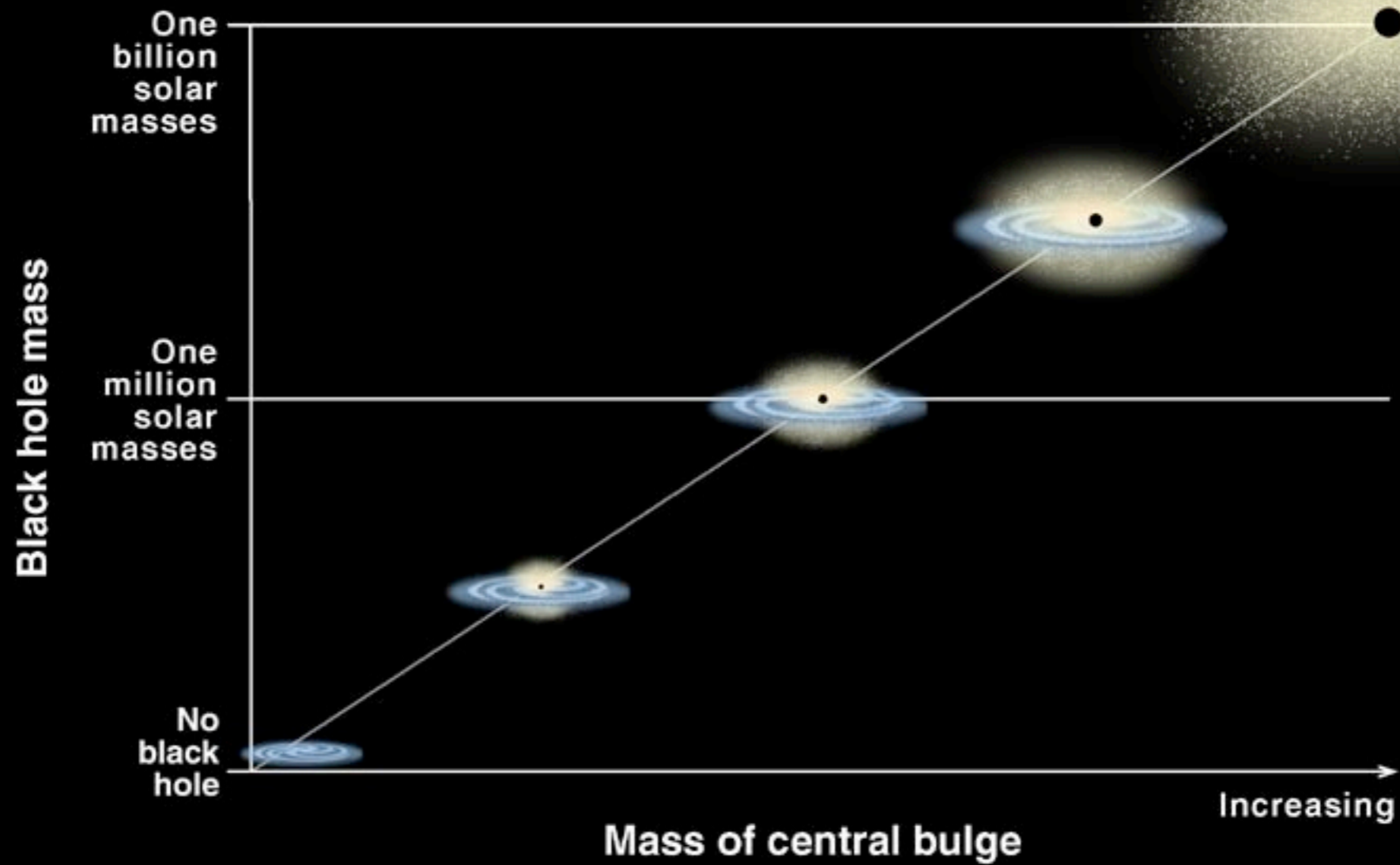

Galaxisok összetevői:
csillagok, gáz, por, sötét
anyag ....

és központi
szupernagy
tömegű fekete
lyuk

Correlation Between Black Hole Mass and Bulge Mass

R. van der Marel

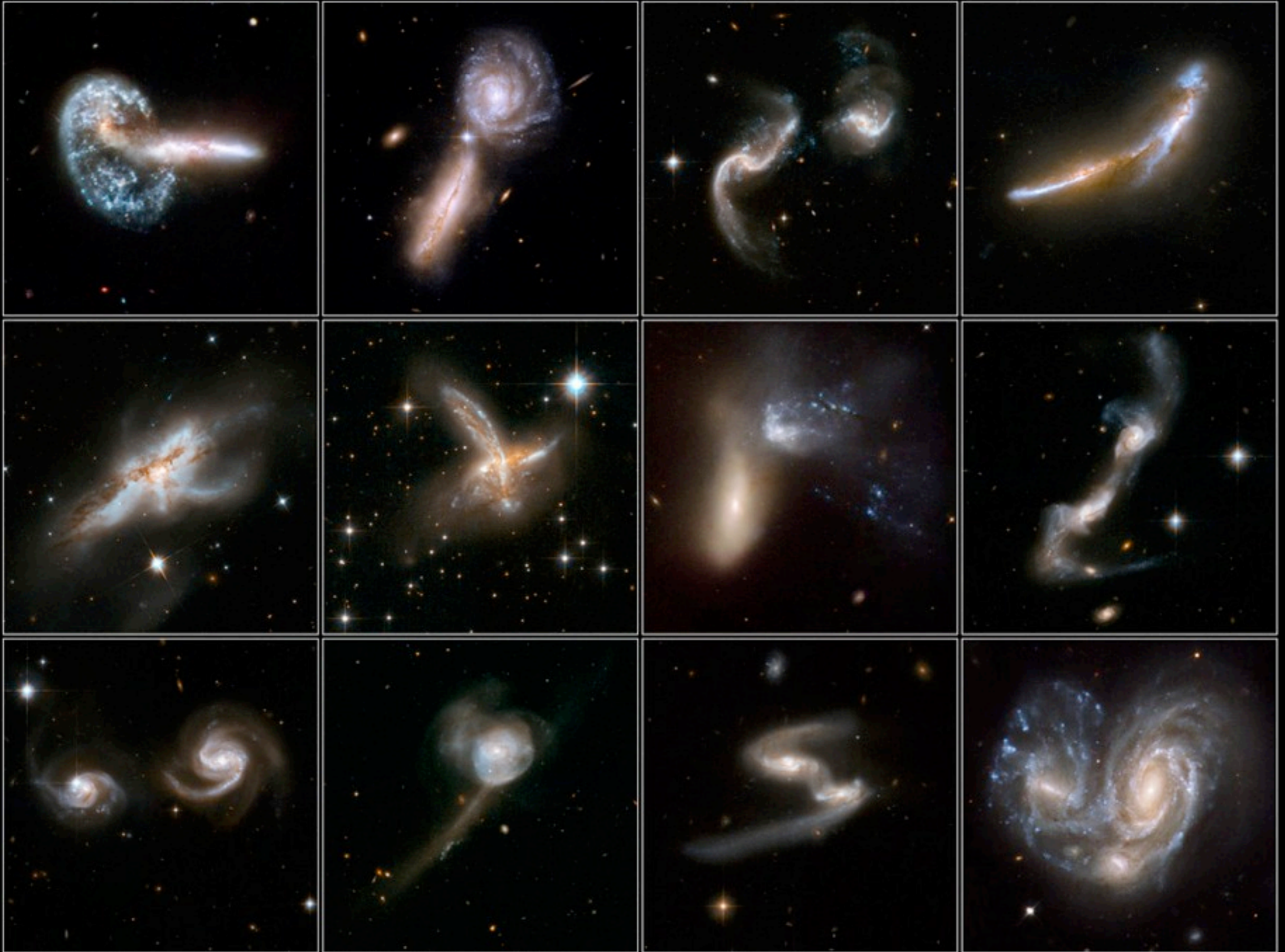
Szupernagy tömegű fekete lyuk a legtöbb galaxis középpontjában

Galaxisok és központi fekete lyuk együtt fejlődik

Galaxisok növekedése, fejlődése összeolvadás útján

Interacting Galaxies

Hubble Space Telescope • ACS/WFC • WFPC2

Szupernagy tömegű fekete lyuk a legtöbb galaxis középpontjában

Galaxisok és központi fekete lyuk együtt fejlődik

Galaxisok növekedése, fejlődése összeolvadás útján

Kettős szupernagy tömegű fekete lyuk az összeolvadás különböző fázisaiban

Szupernagy tömegű fekete lyuk a legtöbb galaxis középpontjában

Galaxisok és központi fekete lyuk együtt fejlődik

Galaxisok növekedése, fejlődése összeolvadás útján

Kettős szupernagy tömegű fekete lyuk az összeolvadás különböző fázisaiban

<1 pc?

1-10 kpc?

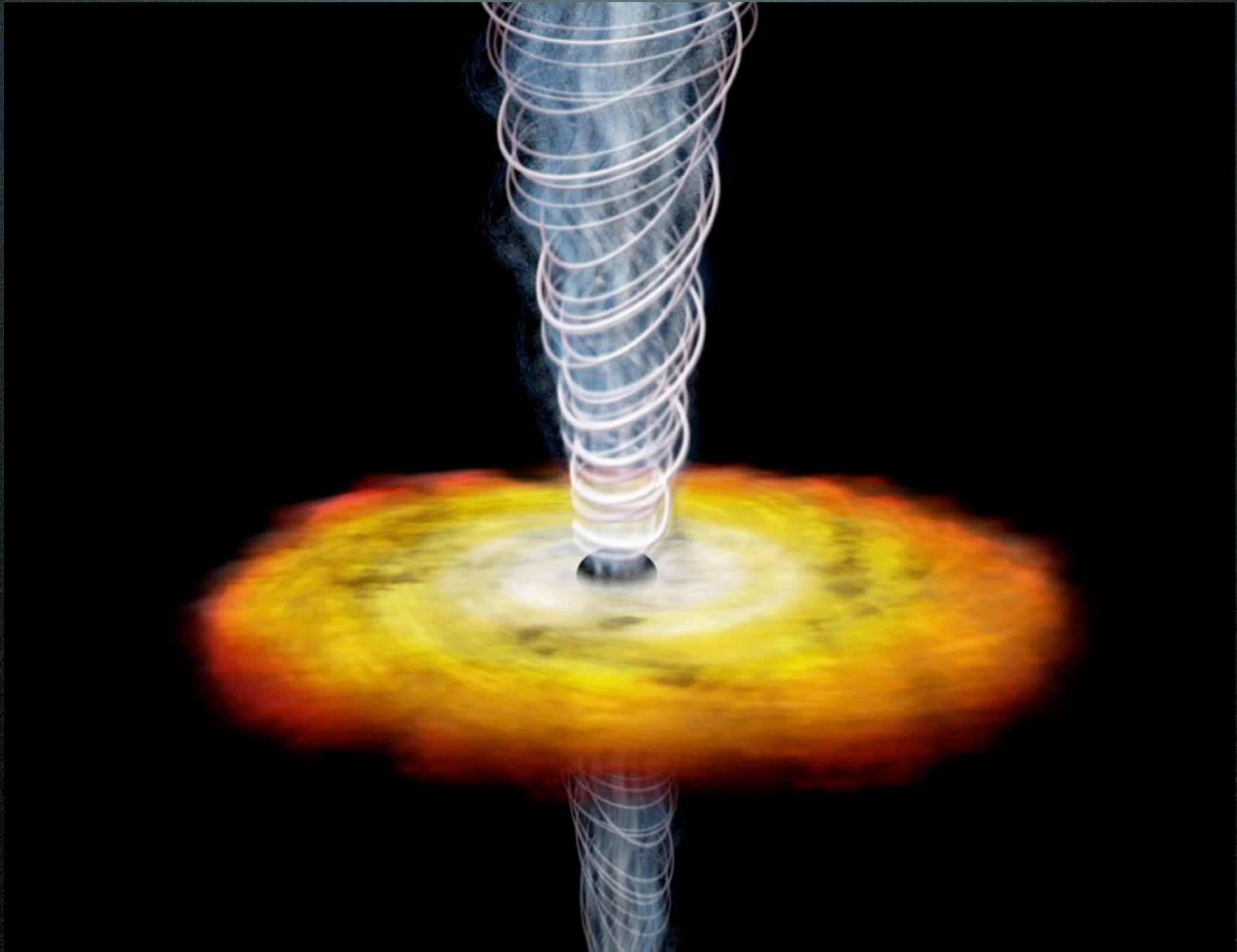
Aktivitás beindulása, leállása?

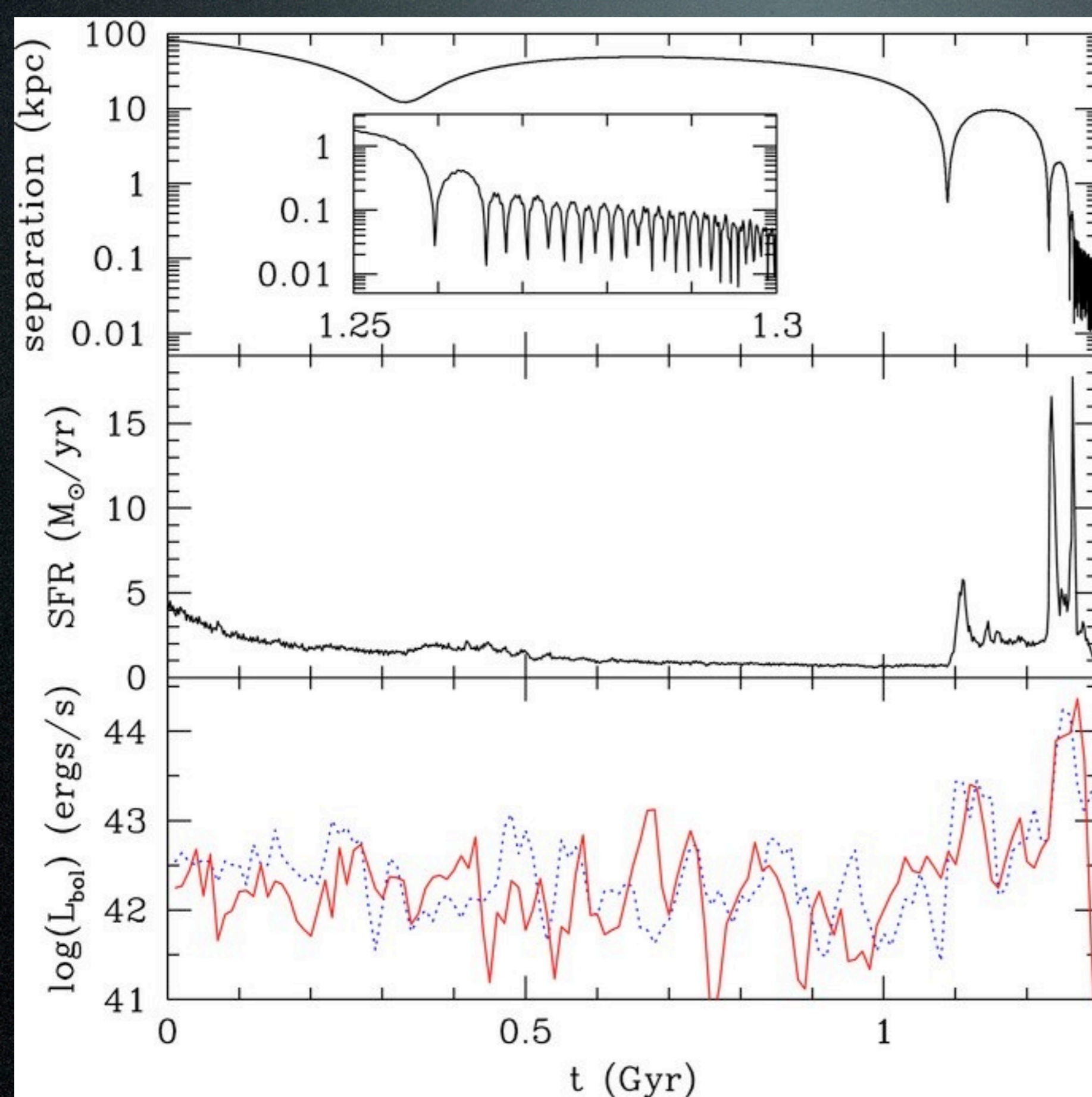
Rohamos csillagkeletkezés beindulása, leállása?

Aktív galaxismagok

Csillagontó galaxisok

Két spirál galaxis
összeolvadásának
szimulációja,
tömegarány 2:1

Dupla aktivitás
jellemzően a 1-10 kpc
szeparációnál.
Akkréció nem feltétlenül
szimultán jelentkezik

Megfigyelhetőség

- Mennyire lehet gyakori, hogy a két mag egyszerre aktív?
- Direkt megfigyelés nehézkes: 1 kpc ívmásodpercnél kisebb szeparáció $z > 0,05$
- Rádió interferometriával elérhető a megfelelő felbontás, de AGN-ek csak 10%-a rádióhangos

Példák

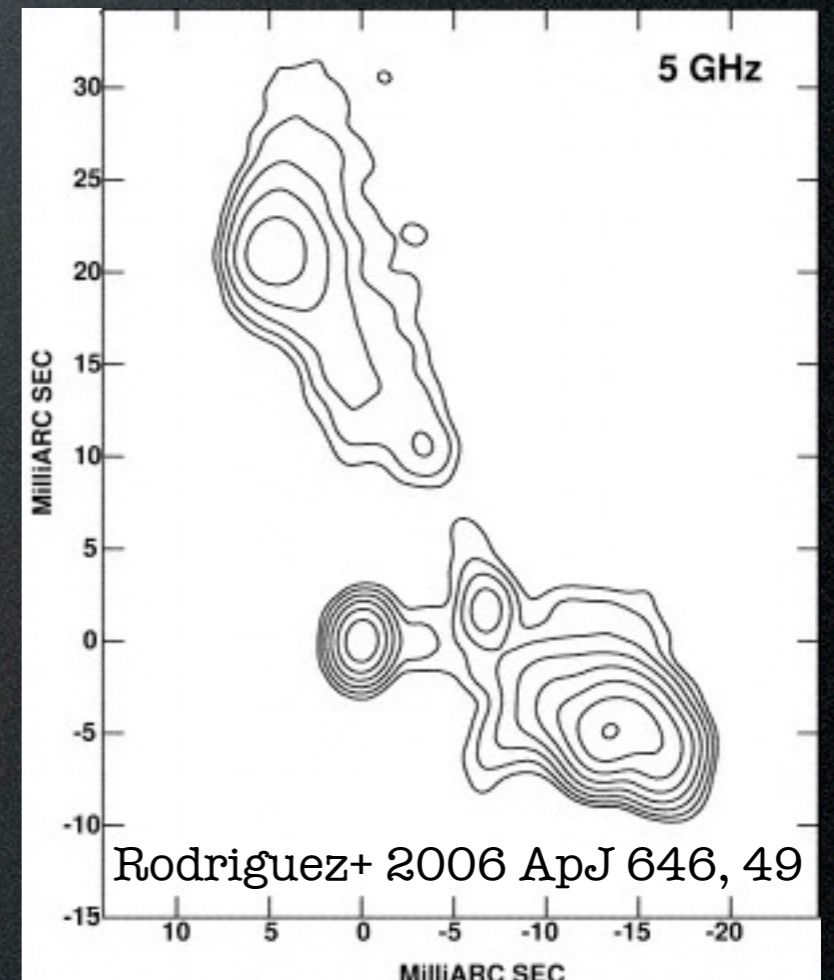
≤ 10 kpc szeparációval jelenleg ~ 20 kettős AGN ismert

3C75 (NGC 1128),
szeparáció 7 kpc ($z=0,0231$)

Owen+ 1985 ApJ 294, L85

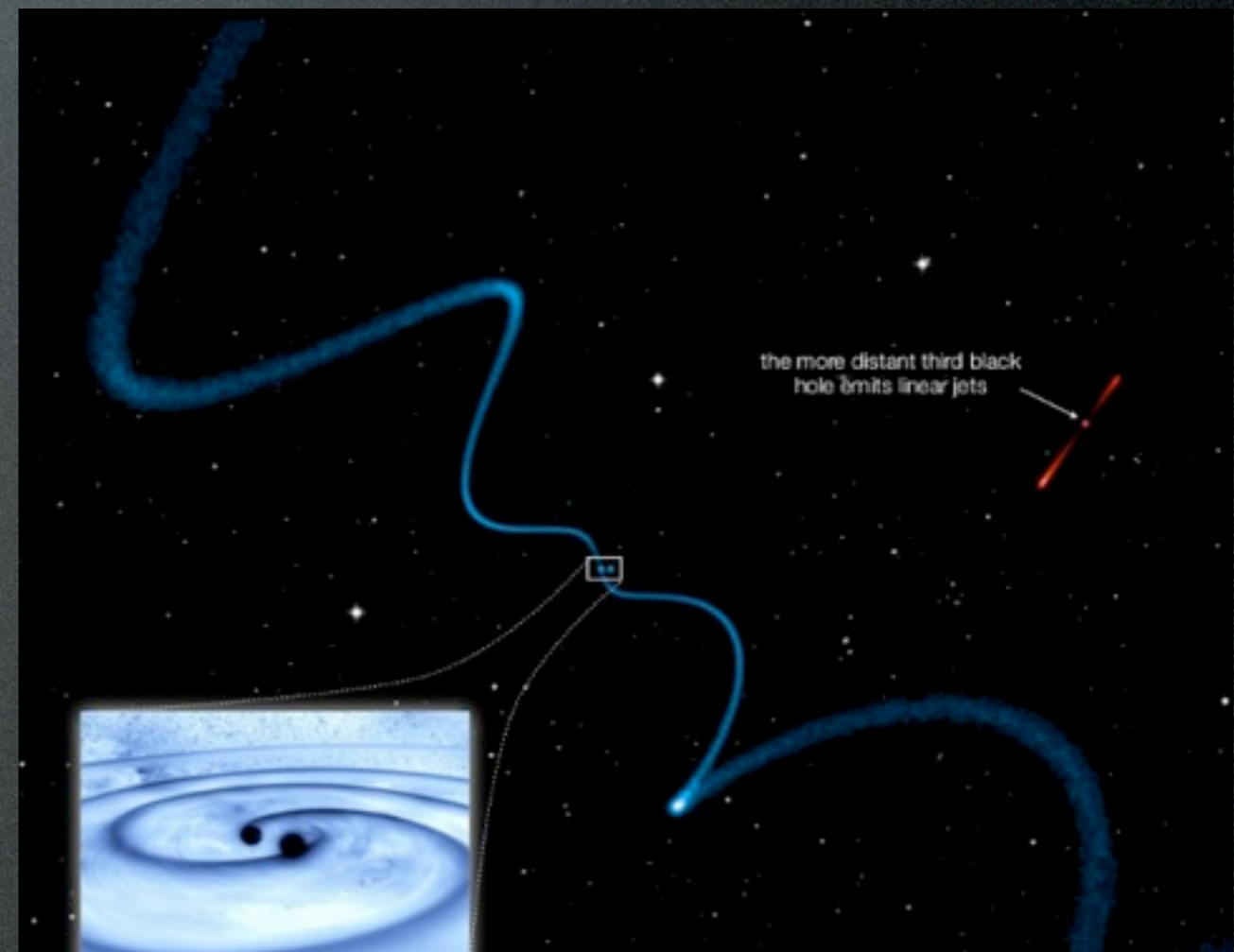
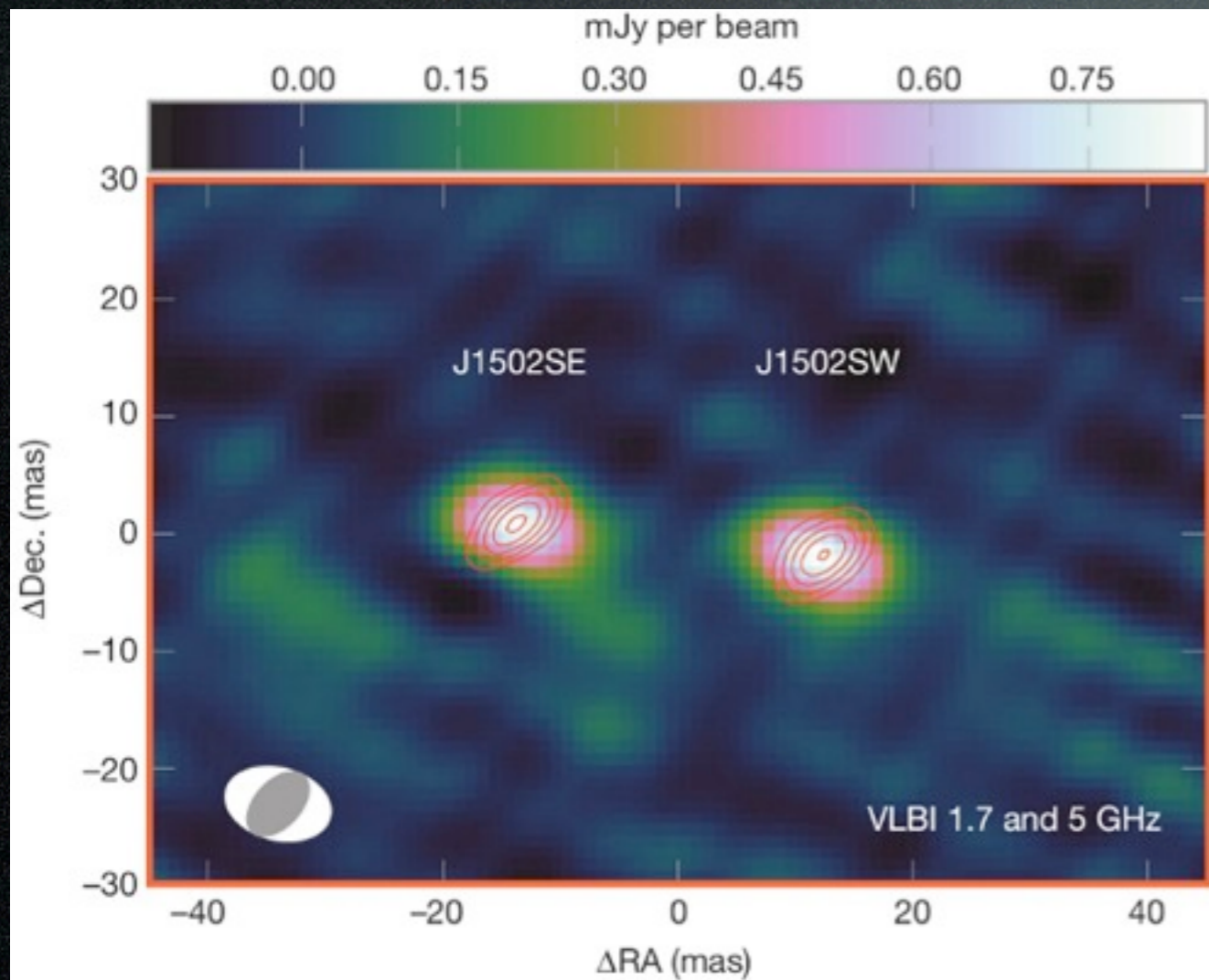
0402+379,
szeparáció 7,3 pc
($z=0,055$)

Példák (folyt.)

Hármas AGN: 140 pc, és 8 kpc-es szeparációk

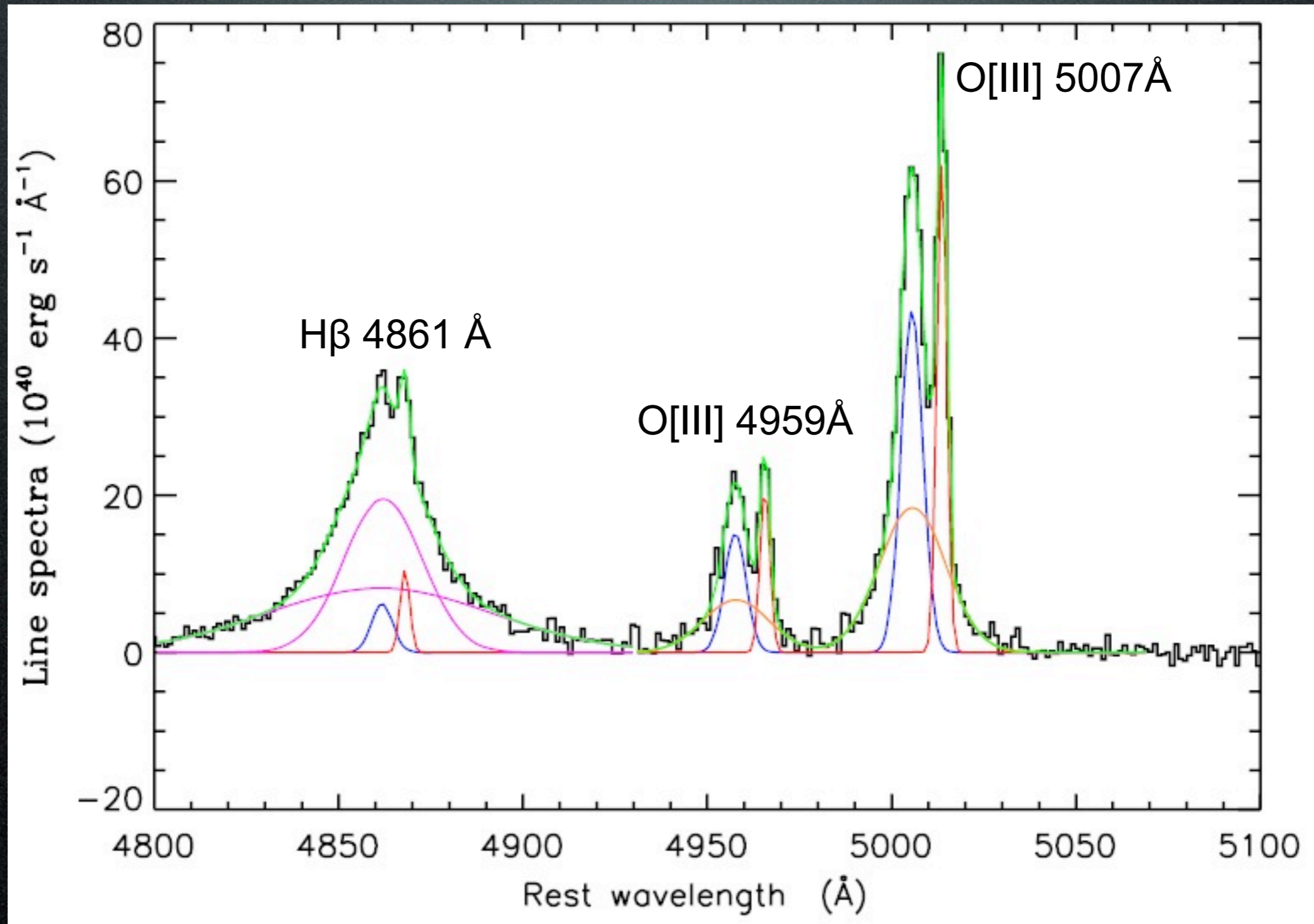
J1502+1115 ($z=0,39$)
Deane+ Nature, 2014

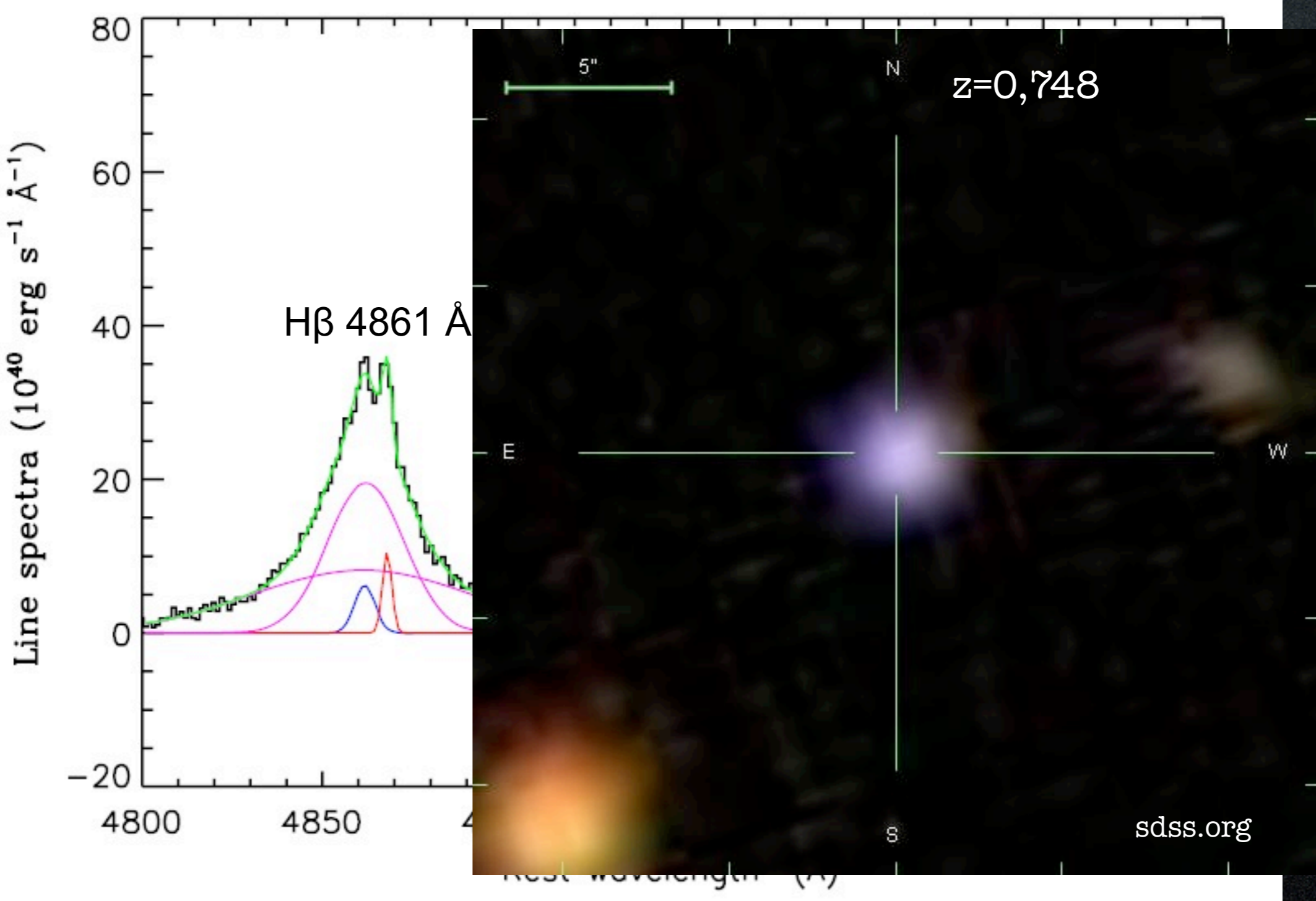
Indirekt módszer - optikai spektroszkópia

- SDSS $0,1 < z < 0,7$ kvazárok 1%-a duplacsúcsú (Smith et al., 2012)
- Duplacsúcsú keskeny vonalás AGN-ek:
  - Gravitációsan kötött két fekete lyukhoz tartozó különálló NLR-ek, 1-10 kpc szeparációval
  - VAGY jet és NLR közötti kölcsönhatás eredménye

J1425+3231

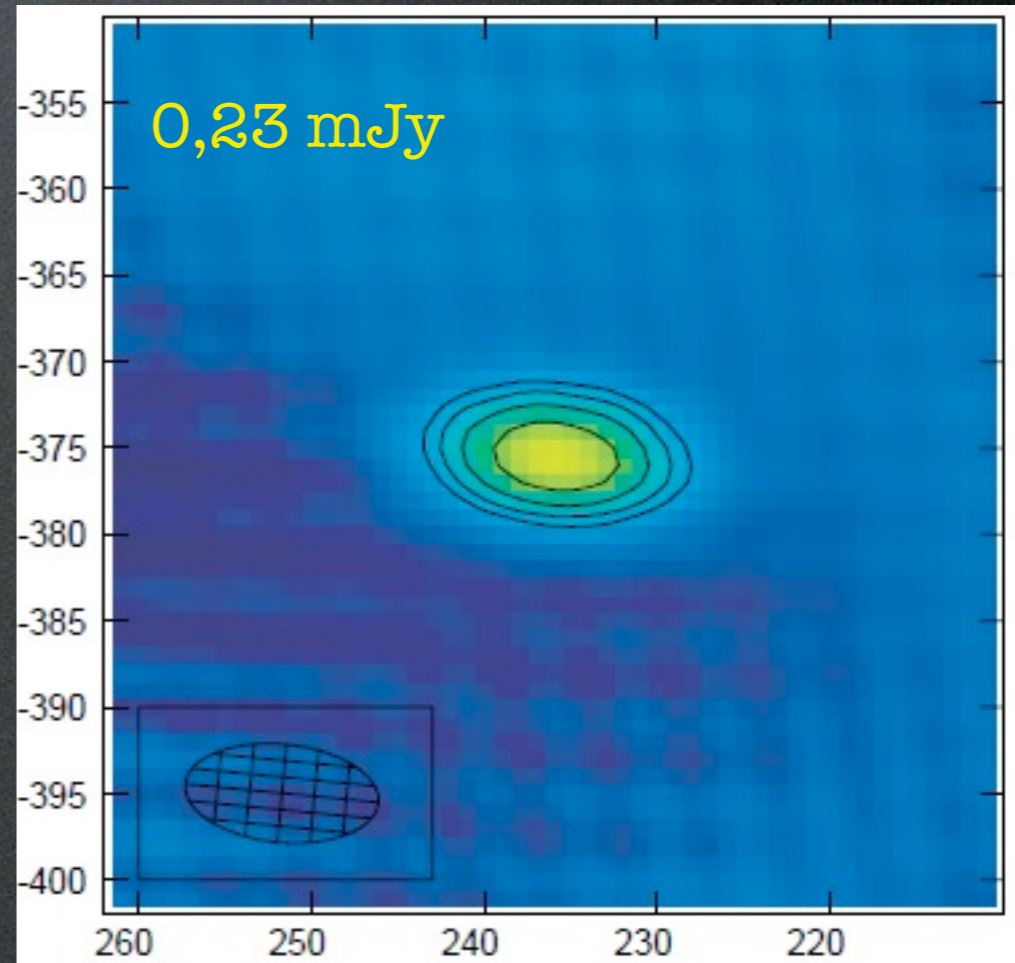
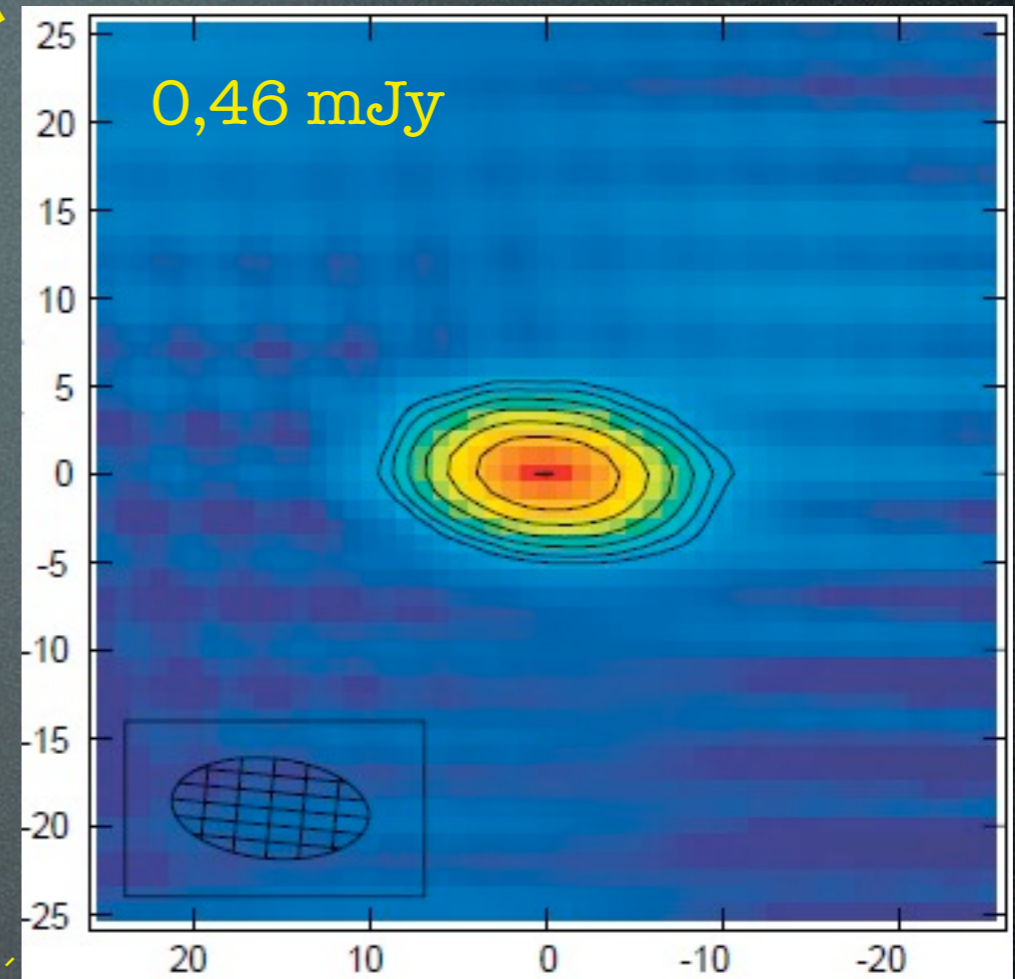
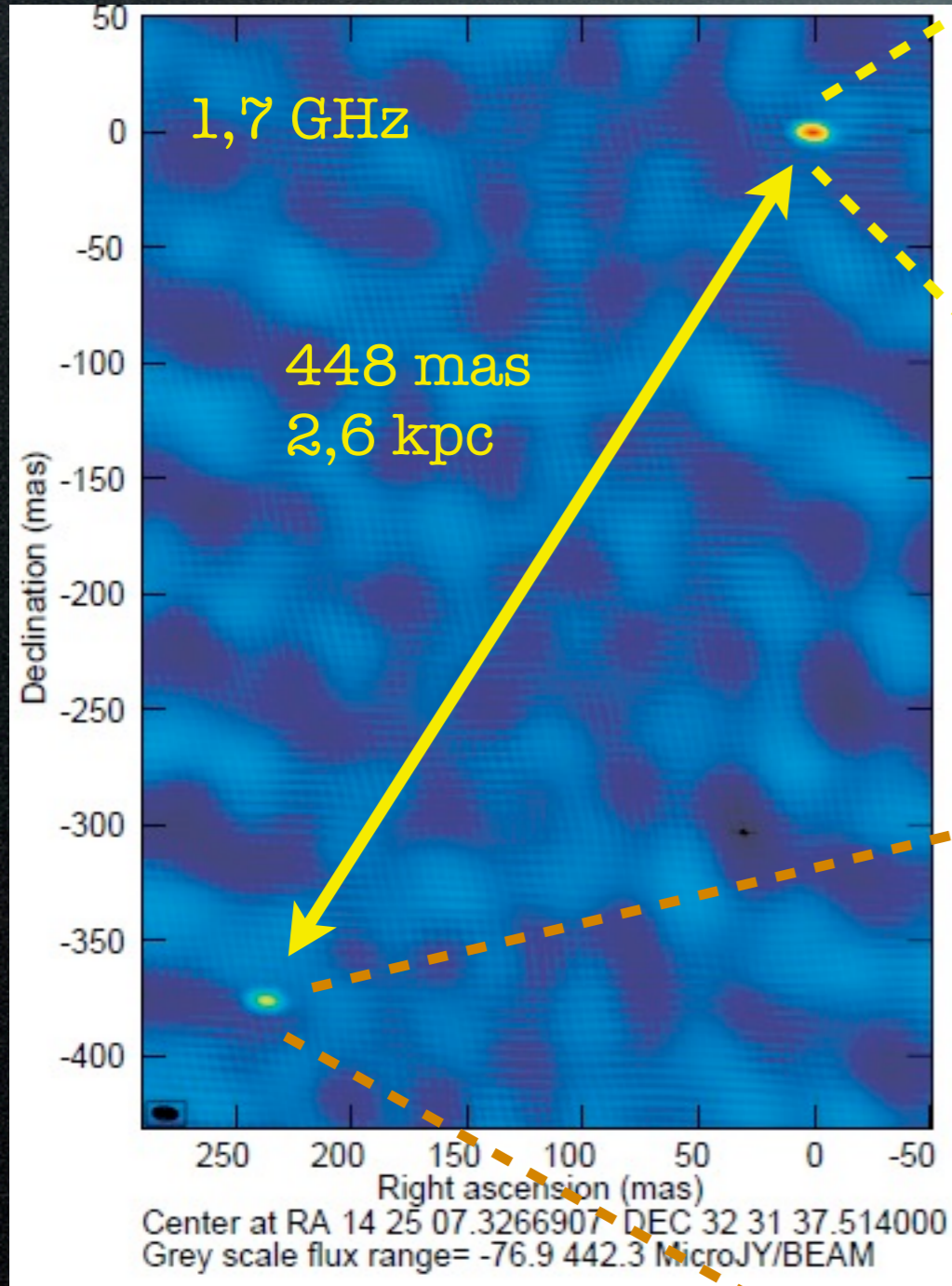

J1425+3231

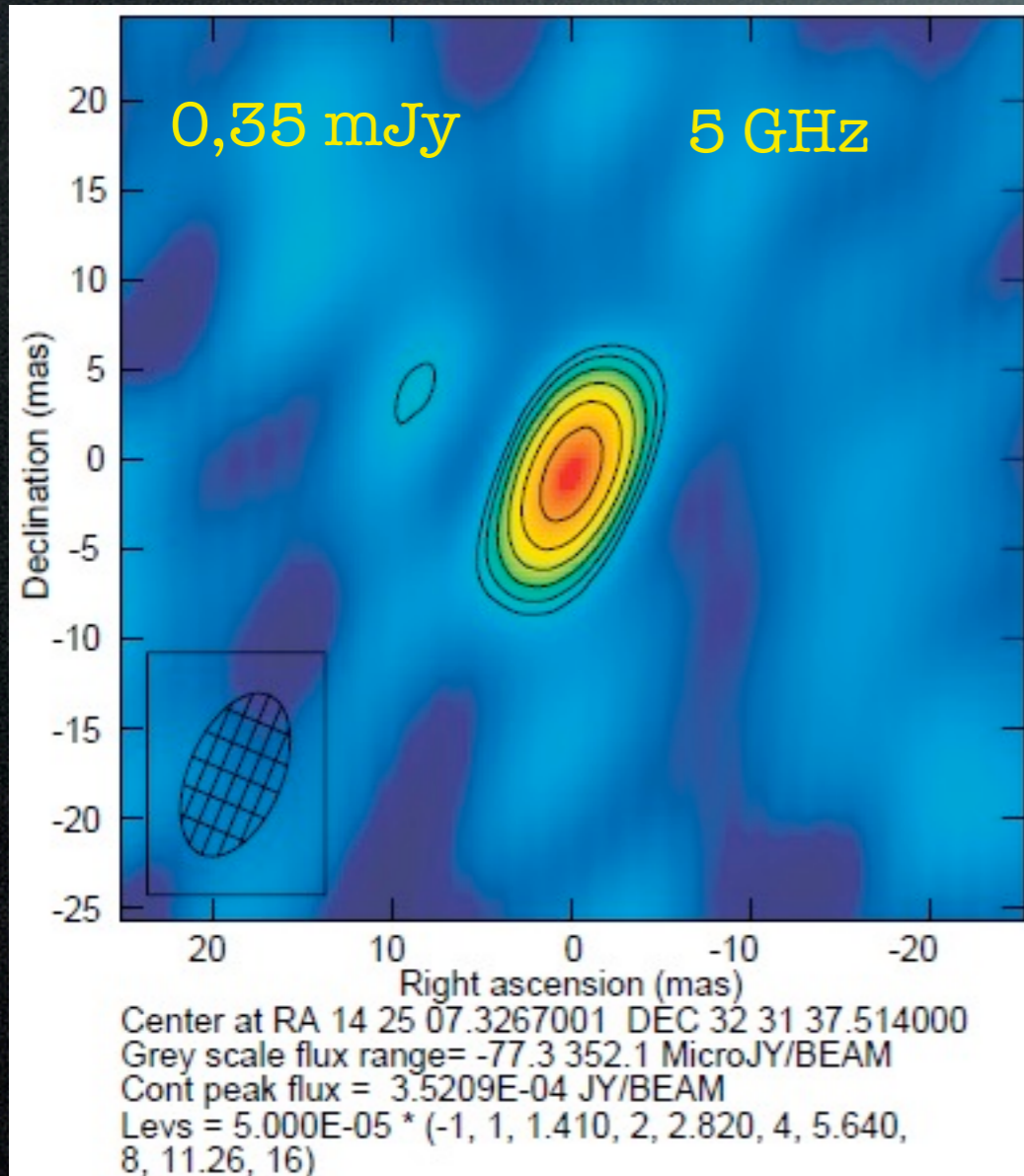
J1425+3231

Frey+ 2012 MNRAS 425, 1185

J1425+3231

$$S \sim \nu^\alpha$$

5 GHz-en csak a fényesebb komponenst lehetett detektálni

ÉNy: lapos spektrum $\alpha = -0,23$

DK: meredek spektrum $\alpha < -0,9$

Fényességi hőmérséklet:

$T_B \sim 10^7 - 10^8 \text{ K} \Rightarrow \text{AGN}$

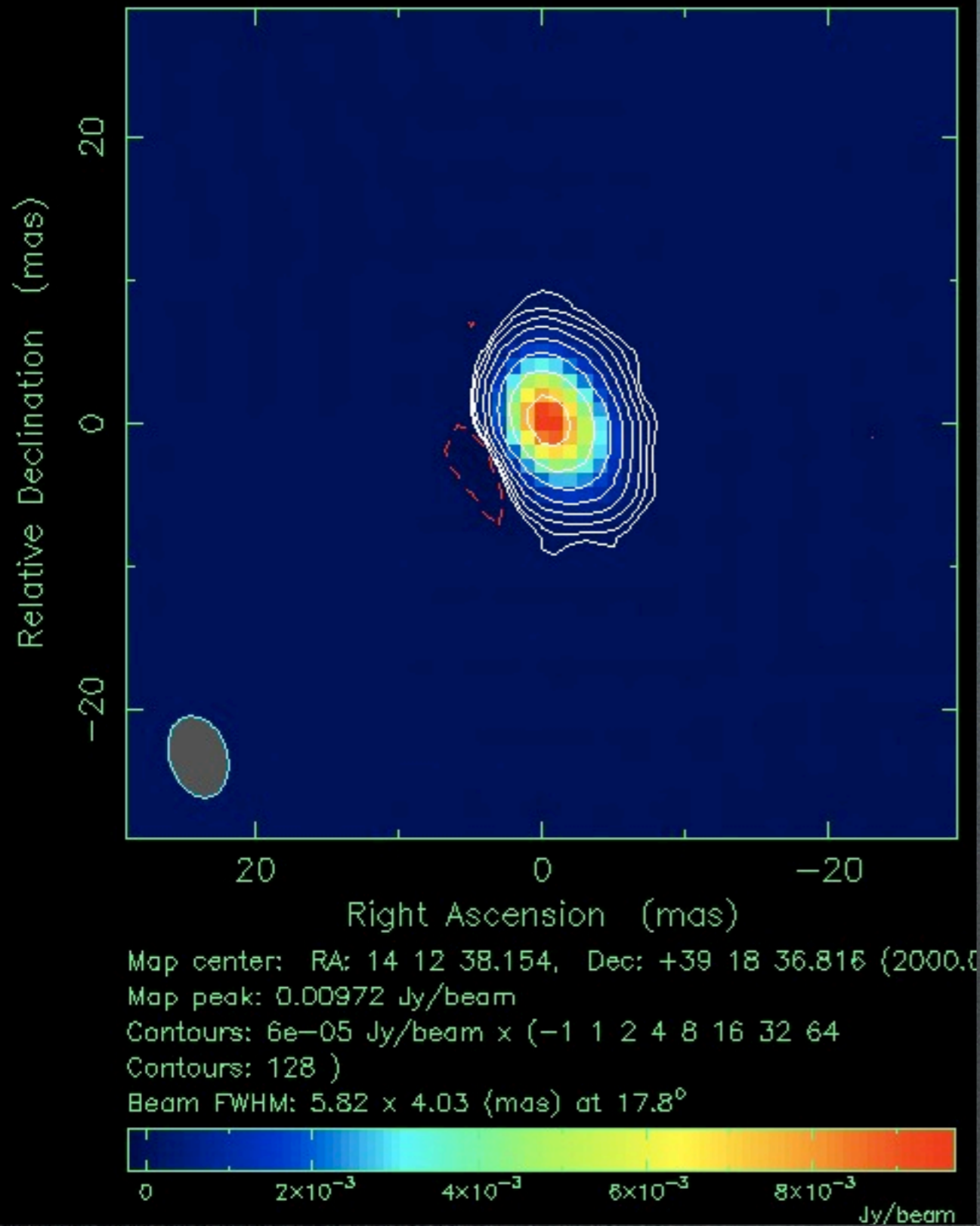
$10^8 M_\odot$ Type I AGN és

$10^6 M_\odot$ Type II AGN

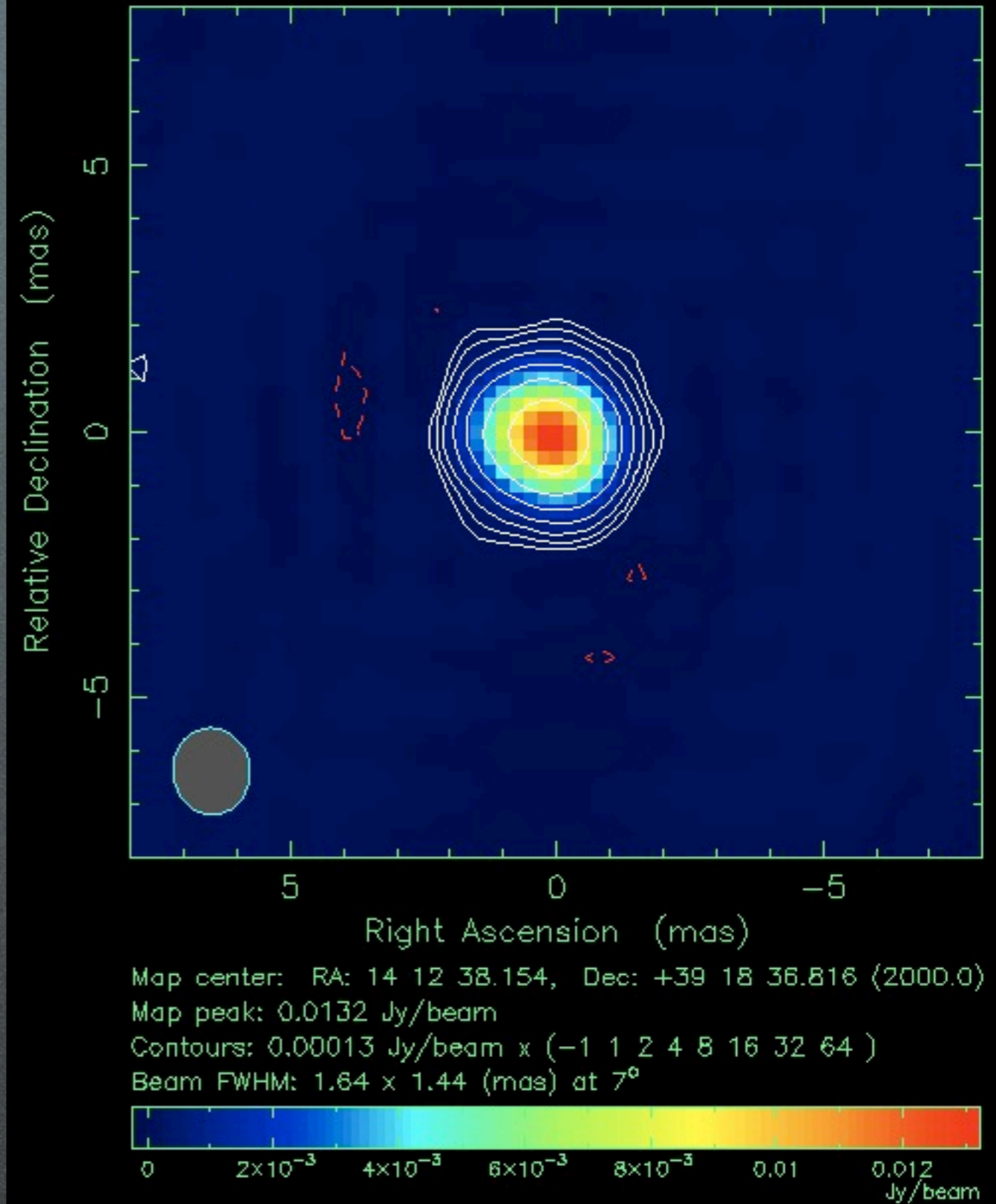
Újabb jelölt

- Benitez+ 2013, ApJ 763 36: 10 átmeneti típusú Seyfert galaxis fele duplacsúcsú spektrummal, ebből 2-nél a vörös és kék vonalak AGN emisszióra utalnak.
- Rádiótartományban fényesebb: NGC5515 - EVN megfigyelés 1,7 GHz-en és 5 GHz-en.

Clean I map. Array: EVN
NGC5515 at 1.664 GHz 2013 Apr 16

Clean I map. Array: EVN
NGC5515 at 4.990 GHz 2013 Jun 18

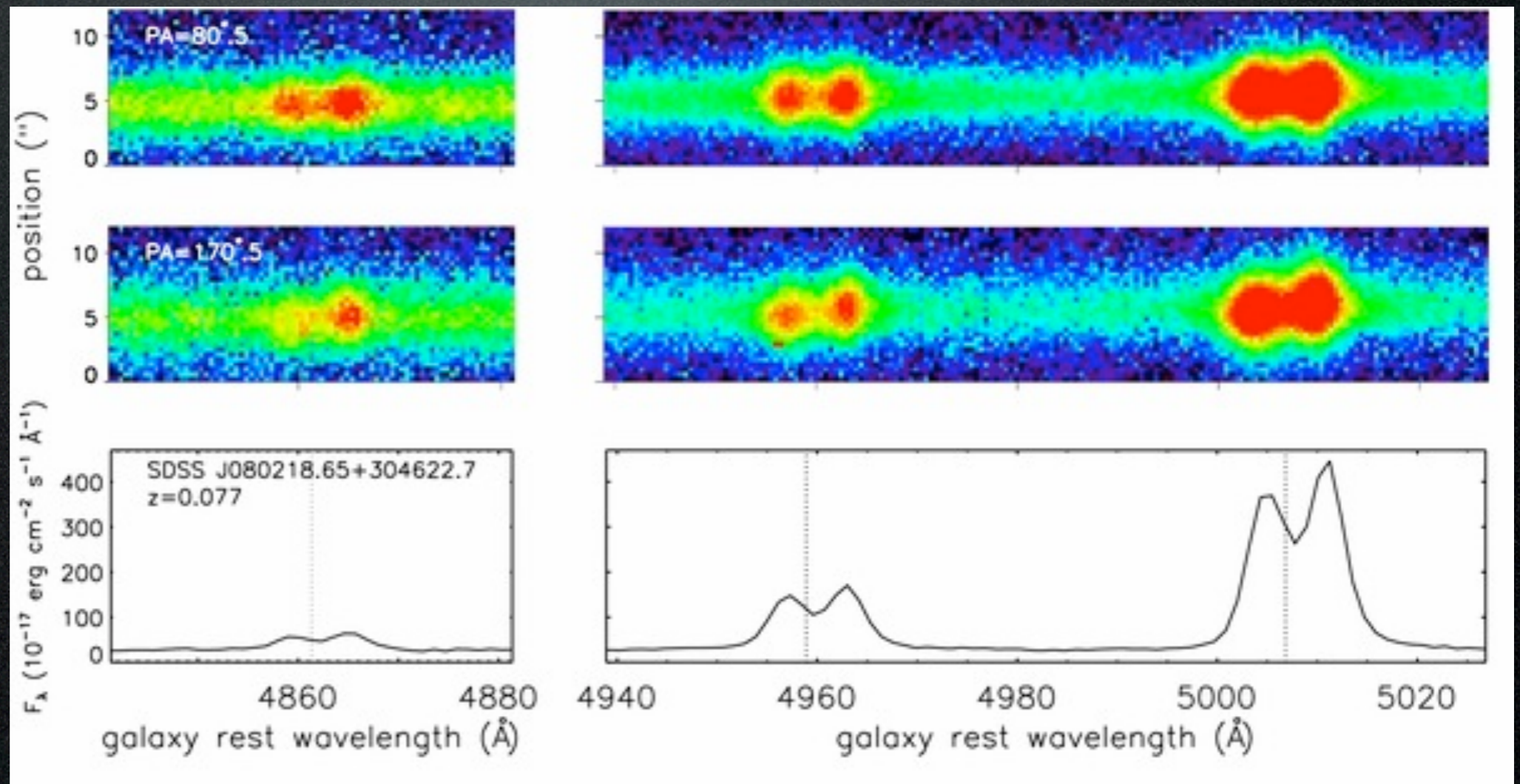

Spektroszkópia

Térben felbontott AGN emissziós színekép (Lick, Palomar, MMT), két egymásra merőleges irányban

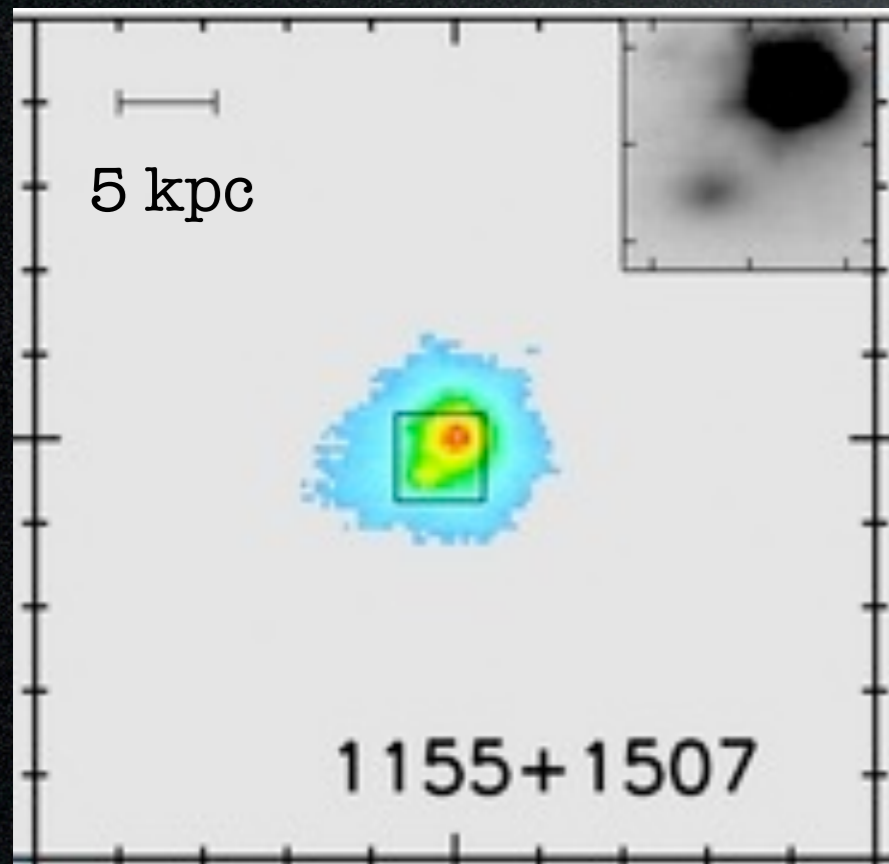
⇒ a források nagy részében a két komponens a galaxis nagytengelyének irányában van

⇒ két AGN komponensről is ezt “várjuk”

Comerford+ 2012
ApJ 753, 42

- 17 forrás valószínűsíthetően kettős AGN (81)
- 4 rádió sugárzó (2-9 mJy FIRST; $z=0,03-0,29$)
- VLBA térképezés 1,7 GHz-en
- Egyről közeli infravörös tartományban adaptív optikával készült kép (Keck II):

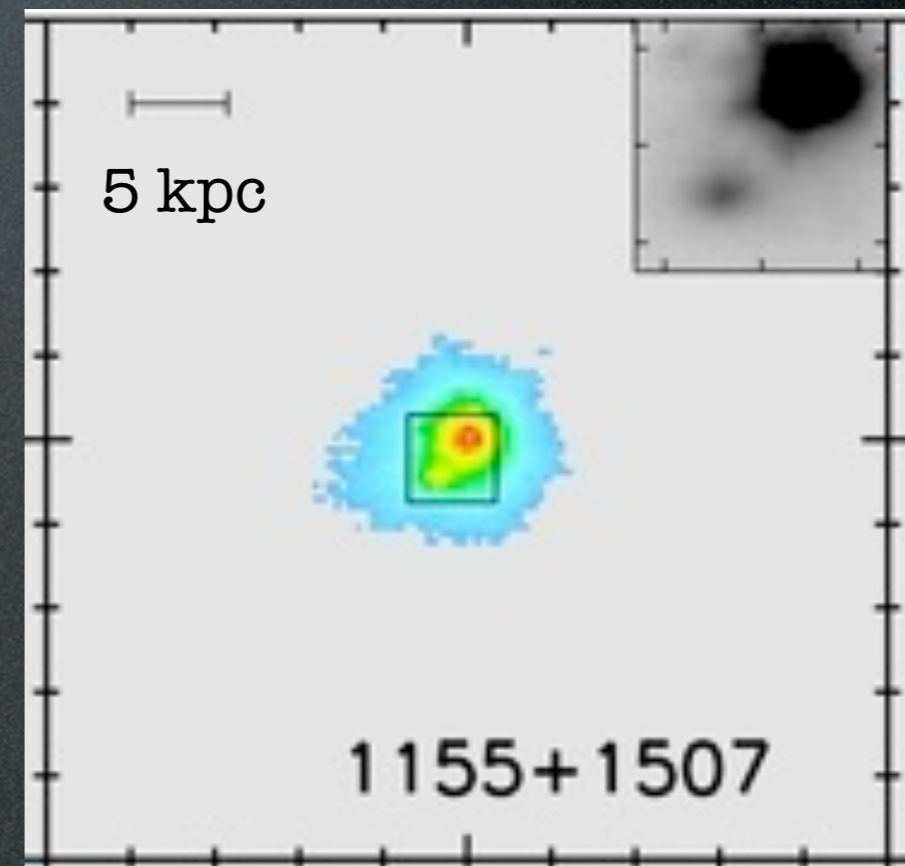
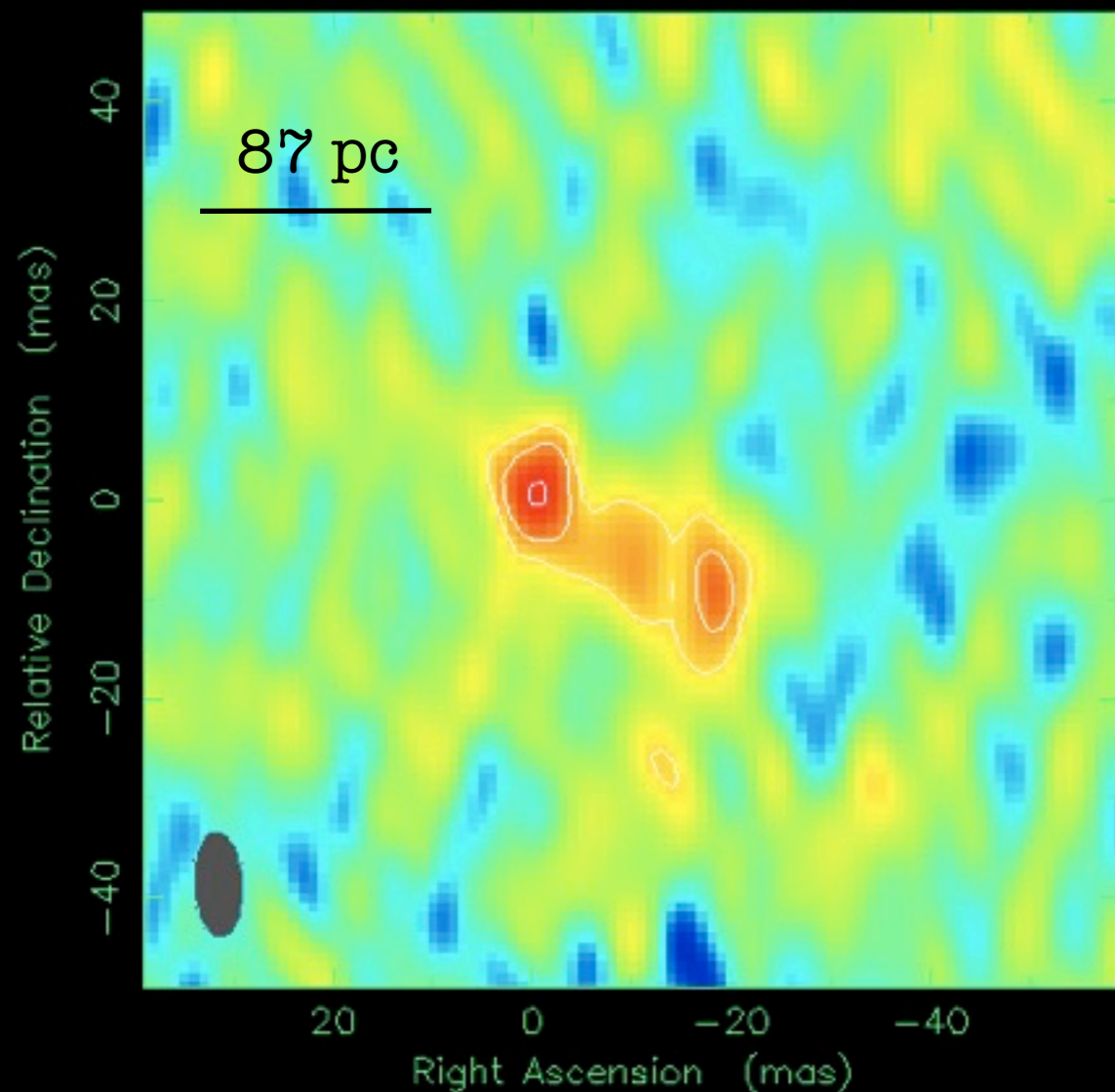

$z=0,2878$
Fu+ 2011 ApJ 733, 103

VLBA megfigyelések eredménye

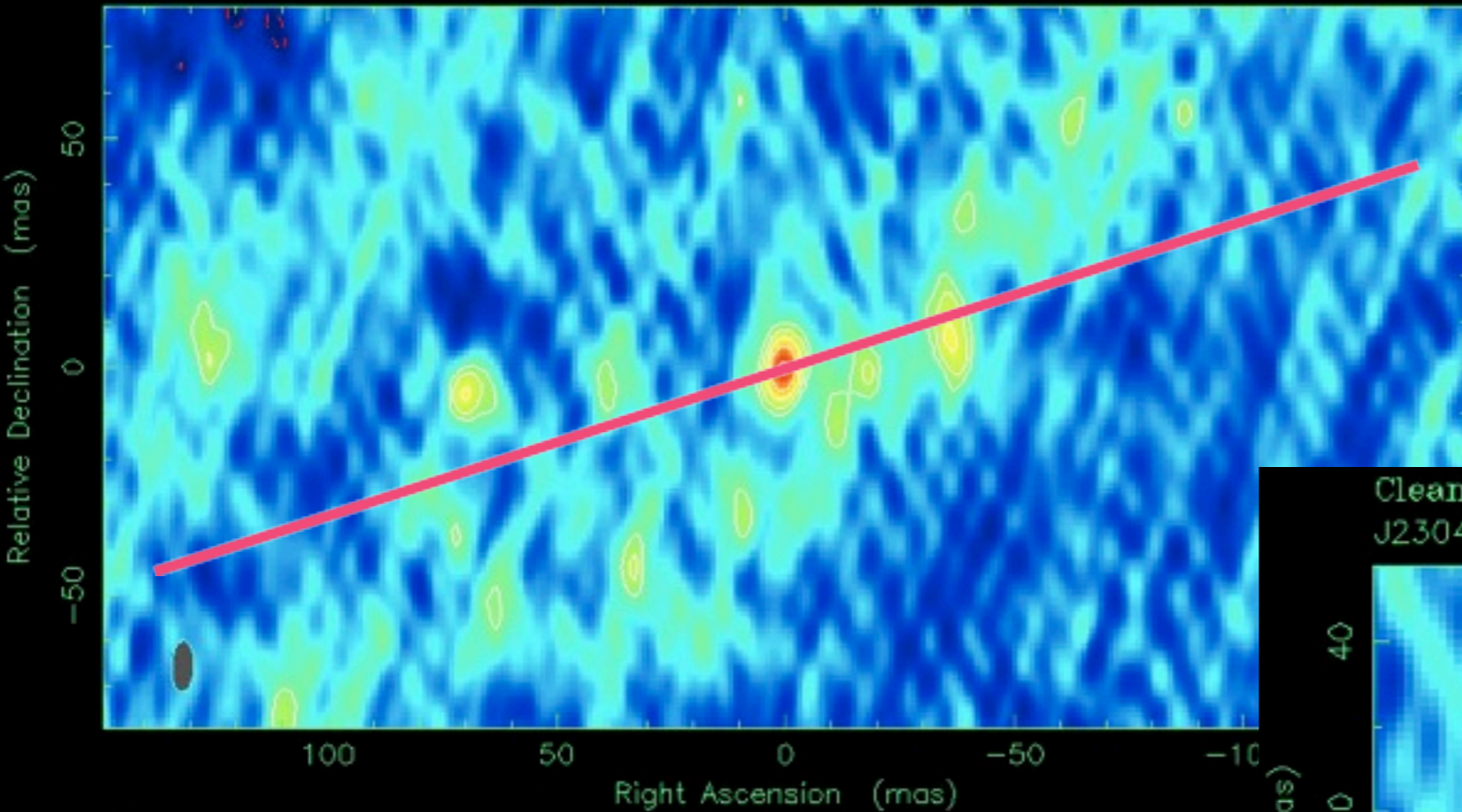
- 3 forrás detektálva a 4-ből
- Egyikük sem dupla rádió sugárzó AGN

Clean I map. Array: BFHKLMNOPS
J1155+15 at 1.520 GHz 2013 Mar 02

VLBA megfigyelések eredménye

Clean I map. Array: BHKLMNOPS
J2104-00 at 1.520 GHz 2013 Jun 15

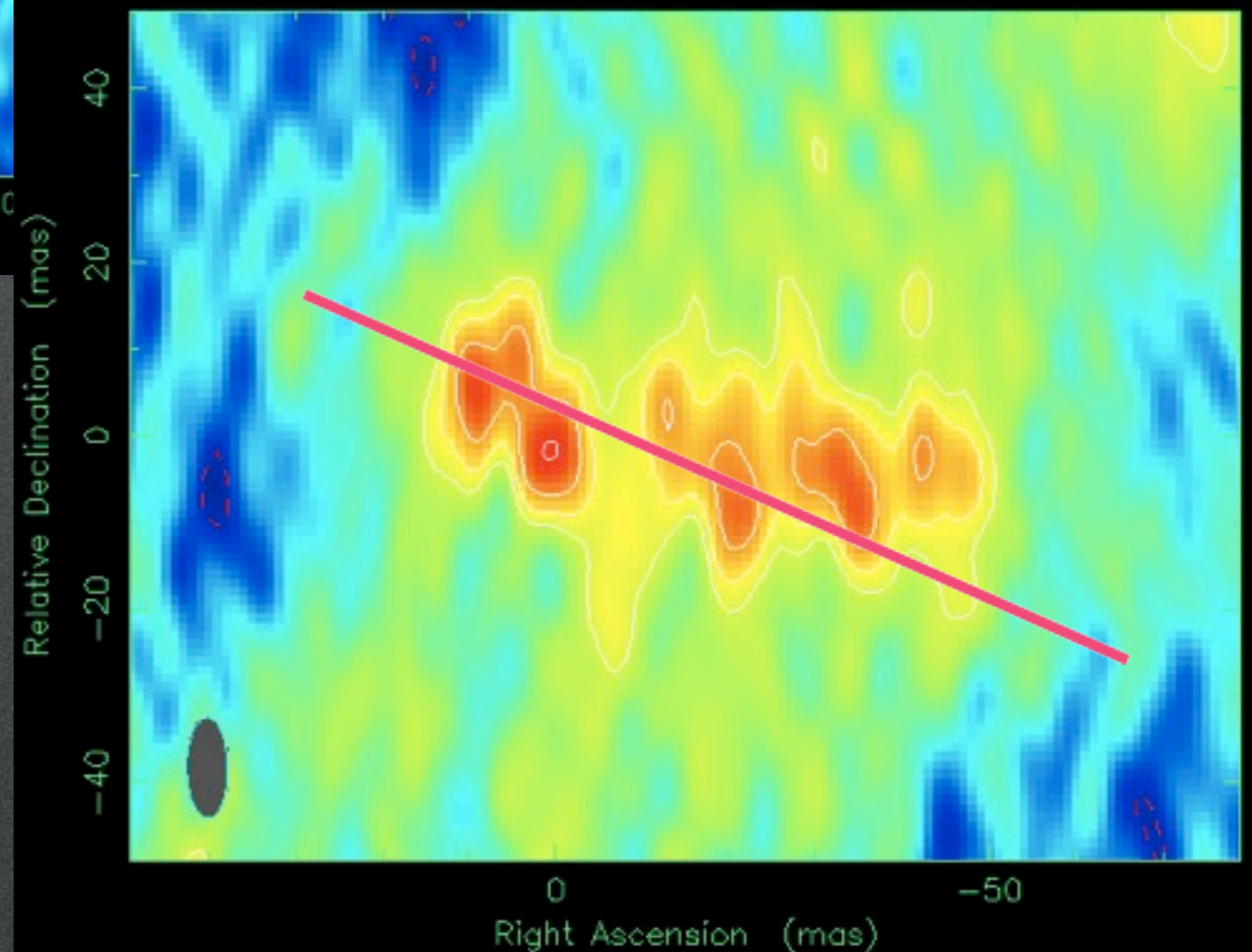

840 mas

280 mas

A megfigyelt komplex rádióstruktúrák a galaxis hossz tengelyével esnek egybe; a színek alapján feltételezett “kettős” pozíciószögével megegyező iránnyal rendelkeznek.

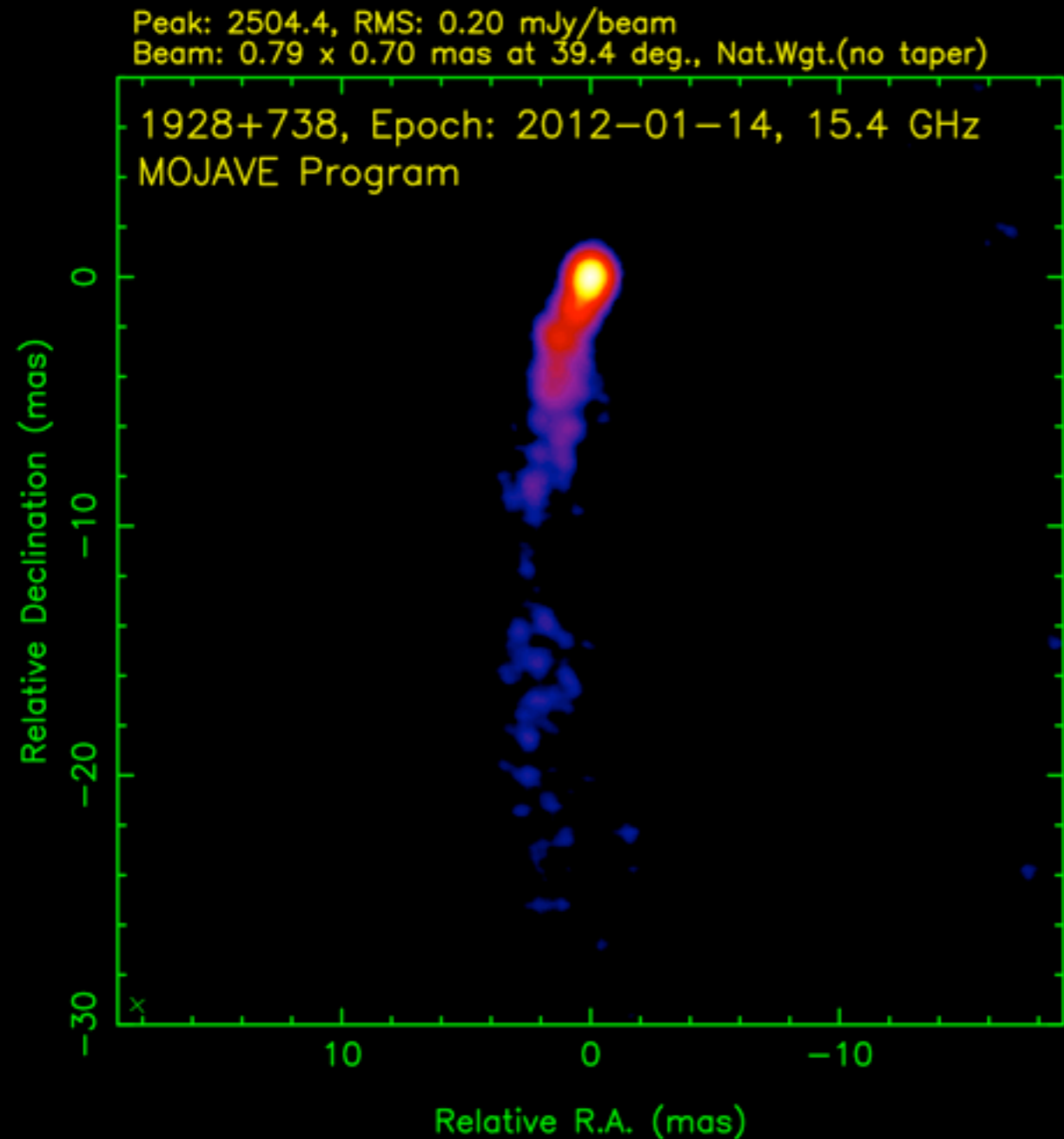
Clean I map. Array: BHKLMNOPS
J2304-09 at 1.509 GHz 2013 Jun 15

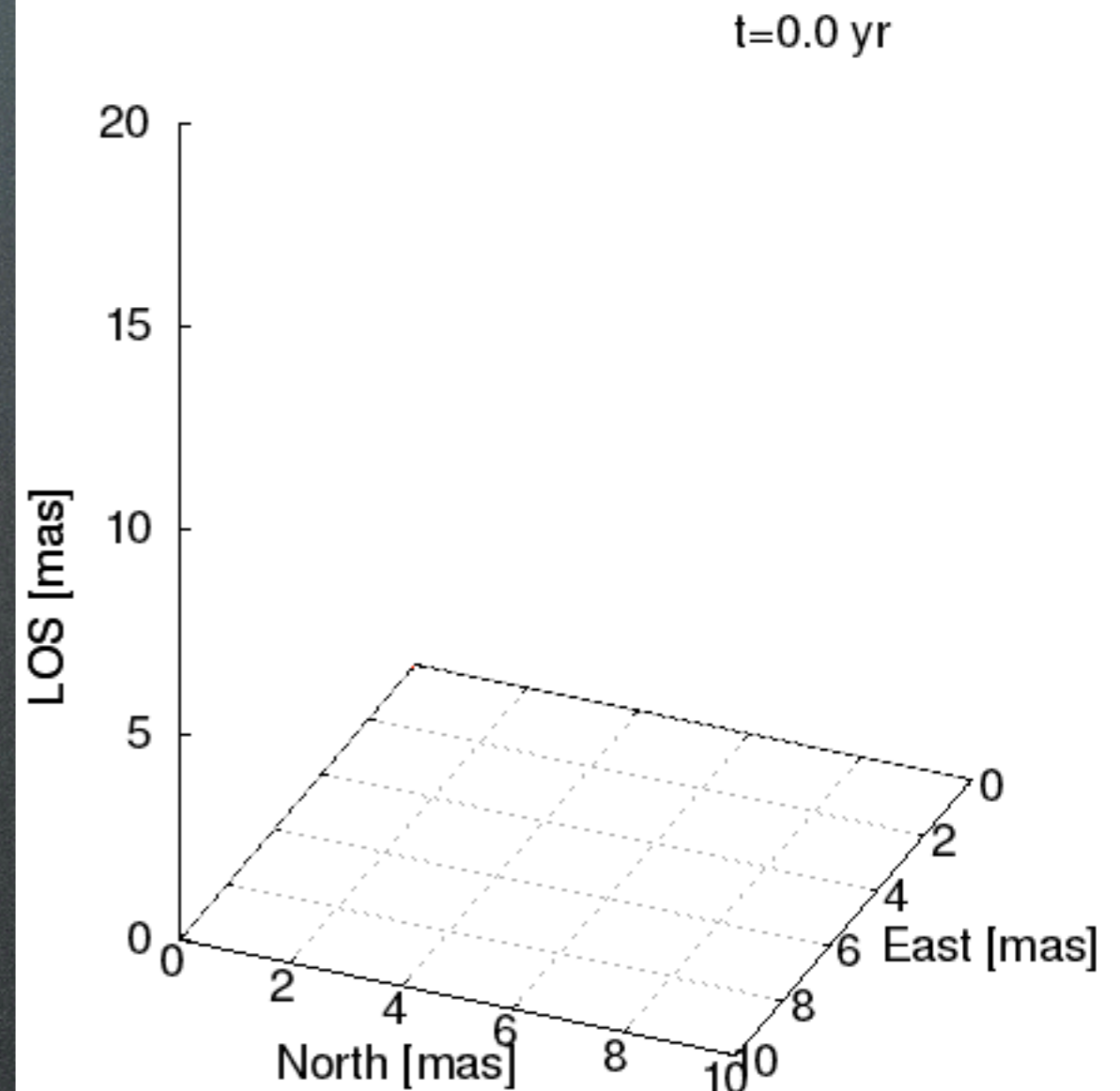
Kettős jelenlétére utalhat...

Rádió-hangos AGN jetje

Kun+ 2014 MNRAS
nyomdában

Spin direction ($t=t_0$) — green line
Spin direction (t) — blue line
Jet axis direction (t) — black line
Jet direction (t) — red line

Összefoglalás

- Léteznek kpc szeparációjú kettős AGN-ek ...
- ... de nehéz megtalálni őket
- Egyelőre nem ismert olyan egyértelmű eljárás, amivel kettős AGN-eket lehetne kiválasztani (vagy megbizonyosodni hogy tényleg azok)